

κατὰ τὰ ἔτη 1926-1928, ὅτε διὰ πρώτην φοράν διετέλεσε Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Ἑθνικοῦ Παιδείας β) κατὰ τὰ ἔτη 1935-1936, ὅτε διετέλεσε καὶ πάλιν Γενικός Γραμματεὺς τοῦ αὐτοῦ Ἑθνικοῦ Παιδείας γ) ἀπὸ τῆς 7ης Ἀπριλίου 1943 μέχρι τῆς 12ης Ὀκτωβρίου 1944 ὡς ὑπουργὸς Ἑθνικοῦ Παιδείας τῆς Κυβερνήσεως Ἰωάννου Ράλλη. Κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ὑπουργίαν παρητήθη ἐκ τῆς θέσεώς του ἔνεκα προσωπικῆς ἀντιθέσεως μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ, παρὰ τὴν μετ' αὐτοῦ στενὴν οἰκογενειακὴν φιλίαν καὶ τὴν μεταξὺ τούτων ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν.

Ἡ φήμη τοῦ Λούβαρι προσήλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν οὗτος ἔτρεφε βαθύτατον σεβασμὸν καὶ μεγίστην ἀφοσίωσιν, ὡς φανατικὸς θιασώτης τῆς μοναρχίας. Πρὸ ἀκόμη τῆς εἰς Ἑλλάδα ἐπανόδου τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β', ὁ Λούβαρι εἶχεν ἀποστείλει ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὴν ἐφημερίδα τοῦ Βερολίνου «Berliner Tagesblatt» ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Wer da? Der König der Hellenen». Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐδημοσιεύθη τὴν 11ην Δεκεμβρίου 1935, ὡς κύριον ἄρθρον εἰς τὴν Ausgabe B (für Berlin) τῆς ἐφημερίδος ταύτης. Ὁ Λούβαρι ἦτο ἀπὸ μακροῦ γνωστὸς εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον καὶ ἐξετιμᾶτο ἰδιαιτέρως ὑπ' αὐτοῦ, διὸ καὶ εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπανόδου του εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐμφανίζεται ὡς πρόσωπον τῶν ἀνακτόρων. Εἰς τὸ προσωπικόν του ἀρχεῖον ἀνευρέθησαν προσκλήσεις ἀκροάσεων ὑπὸ μὲν τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τῆς 6.6.1936 καὶ τῆς 8.10.1936, ὑπὸ δὲ τοῦ τότε Διαδόχου Παύλου τῆς 6.12.1935, τῆς 29.4.1936, τῆς 5.6.1936 καὶ τῆς 7.10.1936.

Στενότατον δεσμὸν φιλίας καὶ πνευματικῆς συνεργασίας διετήρει ὁ Λούβαρι καὶ μετὰ τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς καὶ νῦν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Ἀθηναγόρου, τοῦ Ἀρχιτέκτονος Ἀριστοτέλους Ζάχου, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Παναγιώτου Ζερβοῦ, τοῦ ὁμογενοῦς Αἰγυπτίου ἐμπόρου Δ. Τζιρακοπούλου κ.ἄ.

ε) Συμμετοχὴ εἰς τὴν διοίκησιν Ἰδρυμάτων καὶ Ὁργανώσεων.

Ὁ Λούβαρι ἐπεστρατεύθη ἐνωρίτατα καὶ ὑπὸ τῶν ὑπεθύνων παραγόντων τῶν πάσης φύσεως ἐθνικῶν καὶ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ ὀργανώσεων, καλούμενος ὅπως διὰ διαλέξεων συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔργου αὐτῶν ἢ μετὰσχῃ ἀκόμη καὶ εἰς τὰς εὐθύνας τῆς λειτουργίας αὐτῶν ὡς τακτικὸν ὀργανικὸν μέλος τοῦ Διοικητικοῦ αὐτῶν Συμβουλίου. Οὕτω διετέλεσε α) Ἐταῖρος

1. Ὅρα Ἀπομνημονεύματα ἄρθρον 17ον 21.4.1950, ἐνθα σημειοῦται ὅτι ἀπεδέχθη πρότασιν Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως περὶ ἰδρύσεως ἑδρας Ἀγγλικῆς Φιλολογίας ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ.

τῆς «Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας Κερκύρας» (24.21.1916)· β) Ἀντιπρόεδρος τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Φάρος» τῆς Θεσσαλονίκης (8.10.1919)· γ) Τακτικὸς Ἐταῖρος τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γ.Ν. Χατζηδάκη «Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν»· δ) Ἐπίτιμον μέλος τοῦ Ἱερατικοῦ Συνδέσμου Θεσσαλονίκης (20.11-1925)· ε) Ἀντιπρόεδρος τοῦ Δ.Σ. τῆς ΧΑΝ Θεσσαλονίκης (1926-1927)· στ) Μέλος τοῦ Ἑλληνοϊαπωνικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν (5.2.1934)· ζ) Ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἐνώσεως «Ἐλεύθεροι Καλλιτέχναι (4.7.1934)· η) Μέλος τοῦ Δ.Σ. τῆς «Γυμναστικῆς Παιδαγωγικῆς Ἑταιρείας», (2.7.1935)· θ) Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν «Ἐλπιδοφόροι» (22.12.1936)· ι) Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός»· ια) Ὑπεύθυνος τῆς ἀναληφθείσης ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Γ. Σωτηρίου, Ν. Βέη καὶ Hans Lietzmann ἐκδόσεως τῶν Χριστιανικῶν Ἐπιγραφῶν Ἑλλάδος διὰ τῆς χορηγίας τοῦ ἐξ Αἰγύπτου ὁμογενοῦς Δ. Τζιρακοπούλου¹· ιβ) Ἰδρυτὴς καὶ μέτοχος τῆς Ἀν. Ἑταιρείας «Ἑλληνικὴ Ὁργάνωσις Περιοδικῶν Ἐκδόσεων» (21.3.1941)²· ιγ) Ἐπίτιμος Πρόεδρος Ἀνωτάτου Συμβουλίου Γε-

1. Ὡς γνωστὸν ἐξεδόθη μόνον ὁ πρῶτος τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον: «Christlich-Archäologische Gesellschaft zu Athen. Corpus der Griechisch-Christlichen Inschriften von Hellas. Herausgegeben von H. Lietzmann, Nikos A. Bees (Βέης) und G. Sotiriou. Band I: Die Griechisch-Christlichen Inschriften der Peloponnes. Herausgegeben von N. Bees (Βέης), Lieferung I: Isthmos-Korinthos. Athen 1941». Ἡ ἐκδοσις αὕτη διεκόπη ἔνεκα τοῦ πολέμου. Εἰς τὸ προσωπικὸν ἀρχεῖον τοῦ Λούβαρι εὐρέθησαν ἢ ἀπὸ 18.1.1938 ἐπιστολὴ τοῦ Δ. Τζιρακοπούλου πρὸς αὐτόν, δι' ἧς ἀναγγέλλεται ἡ διάθεσις τῶν ἀπαιτουμένων χρημάτων, ὡς καὶ διάφοροι ἀποδείξεις πληρωμῶν. (Ἀπόδειξις Στ. Πελεκανίδου ποσοῦ 500 DM, δι' ἀγορὰν φωτογραφικοῦ ὕλικου· Γ. Σωτηρίου τρεῖς ἀποδείξεις, ἡ πρώτη τῆς 8.4.1940 ποσοῦ 230.000 δρχ., ἡ δευτέρα τῆς 20.4.1940 ποσοῦ 20.000 δρχ. καὶ ἡ τρίτη τῆς 4.9.1940 ποσοῦ 30.000 δρχ., διὰ γενομένην ἐργασίαν· Ἱερωνύμου Κοτσώνη ποσοῦ 20.000 δρχ. ὑπὸ ἡμερομηνίαν 17.5.38, διὰ γενομένην ἐργασίαν.

2. Εἰς σχετικὸν ἔγγραφον τοῦ Πολυβίου Π. Λεκκοῦ, εἰσηγητοῦ καὶ ὀργανωτοῦ τῆς Ἑταιρείας (τοῦτο εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Λούβαρι) γίνεται λόγος· α) περὶ χορηγήσεως ἀδείας τοῦ Ὑπουργείου Τύπου διὰ τὴν ἐκδοσιν προγραμματικοῦ τεύχους τριῶν περιοδικῶν ἐκδόσεων· β) περὶ σχετικῆς ἐγκρίσεως Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας· γ) περὶ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Καταστατικοῦ τῆς Ἑταιρείας εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 42 ΦΕΚ τῆς 8.3.1941, διὰ τοῦ ὁποῦ ἡ Ἑταιρεία κατέστη νομικὸν πρόσωπον· δ) περὶ δημοσιεύσεως εἰς τὸ ΦΕΚ τῆς ὑπ' ἀριθ. 12555/16.3.1941 ἀποφάσεως, δι' ἧς ἐγκρίνεται τὸ σῆμα τῆς Ἑταιρείας· ε) περὶ καταβολῆς τοῦ 1/4 τῆς ἀξίας τῶν 100 μετοχῶν, ἧτοι τοῦ ποσοῦ τῶν 12.500 δρχ. ὑπὸ τοῦ Ν. Λούβαρι, ὡς ἰδρυτοῦ αὐτῆς· στ) περὶ γενομένης ἐκθέσεως πεπραγμένων δεκαμήνου προεργασίας, διὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ προγραμματικοῦ τεύχους τριῶν μεγάλων ἔργων, τοῦ διαφημιστικοῦ ὕλικου τοῦ τεύχους τούτου, ὡς καὶ διὰ τὸν προγραμματισμὸν τριῶν ἄλλων Περιοδικῶν τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τοὺς τίτλους: α) «Ἐπιθεώρησις Εἰκονογραφημένης Ἑλλάδος»· β) «Ἐγγύς Ἀνατολή»· γ) «Γενικὸς Ὁδηγὸς Ἑλληνικοῦ Κράτους». Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο τοῦ Πολυβίου Π. Λεκκοῦ χαρακτηρίζονται τὰ τρία αὐτὰ Περιοδικὰ ὡς «ὄργανα προπαγάνδας καὶ ὀργανώσεως ἑλληνικῶν θεμάτων», παρέχονται δὲ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἰδρυτῶν τῆς Ἑταιρείας, ὡς ἔπεται: Ν. Λούβαρις, Μ. Ρινόπουλος, Γ. Στρίγκος, Ἀχ. Παπαδάτος, Γ. Μερκούρης, Π. Λεγκός, Μ. Γερουλᾶνος, Β. Μακρῆς, Γ. Διαμαντόπου-

νικῆς Συνομοσπονδίας Παλαιῶν Πολεμιστῶν Ἑλλάδος (10.5.1941)· ιδ') Μέλος ἐπιτροπῆς ἐκπροσώπων ἐπιστημονικοῦ κόσμου καὶ ἐπαγγελματικῶν Ὄργανώσεων παρὰ τῇ Γενικῇ Διευθύνσει Τύπου καὶ Ραδιοφωνίας (20.8.1941).

στ') Συμμετοχὴ εἰς διεθνῆ συνέδρια καὶ ὁμιλίαι εἰς ξένα Πανεπιστήμια.

Ὁ Λούβαρις ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰ διεθνῆ συνέδρια, καὶ μάλιστα ὡς ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος. α) Ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς ΧΑΝ Θεσσαλονίκης ἔλαβε μέρος εἰς τὸ ἐν Helsingfors τῆς Φιλανδίας XIX διεθνὲς συνέδριον τῆς (YMCA)-ΧΑΝ (1-6 Αὐγούστου 1926) ἀντιπροσωπεύσας τὴν ΧΑΝ Ἑλλάδος. β) Ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ἐν Σόφια Ἐκκλησιαστικὸν Συνέδριον τοῦ ἔτους 1927¹. γ) Διετέλεσε μέλος τῆς ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1928 συνελθόντος ἐν Ἀθήναις III Συνεδρίου Βυζαντινῶν Σπουδῶν (ΦΕΚ 54 1928). δ) Ἀντεπροσώπευσε τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας καὶ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κατὰ τὰς ἐργασίας τοῦ VII Διεθοῦς Συνεδρίου τῆς Ἱστορίας τῶν Ὀρησκευμάτων, τοῦ συνελθόντος ἐν Lund τῆς Σουηδίας κατ' Αὐγούστον τοῦ 1929². ε) Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ὄρισθη, μέλος τῆς ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης συνελθόντος 1ου Διεθοῦς Συνεδρίου τῆς Ψυχολογίας τῆς Ὀρησκείας (25-30 Μαΐου 1931), ἐκλεγείς μάλιστα ὑπὸ τῆς ὀλομελείας αὐτοῦ καὶ μέλος τοῦ διεθοῦς Προεδρείου τῆς ἔκτοτε συσταθείσης Διεθοῦς Ἐταιρείας Ψυχολογίας τῆς Ὀρησκείας³. Ἡ ἐκλογή αὕτη ὑπῆρξεν ἐξόχως τιμητικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, καθόσον μετεῖχον αὐτῆς οἱ διεθοῦς φήμης ἐπιστήμονες K. Beth⁴, A. Deissmann, R. Otto, καὶ N. Söderblom. Ἐκ τούτων ὁ K. Beth, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης, ὅστις βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς

λος, K. Κιτσίκης, K. Σγούτας, Στεφ. Γ. Στρέιτ, Χρ. Καλαντίδης, Ἀθ. Πετσάλης, Εὐάγ. Ροῦσσας, Ἠλ. Ἡλιόπουλος, Εὐρ. Κουτλίδης, Φ. Παπαχρυσάνθου, Μ. Καρζῆς, Γ. Ι. Λεωνίδας.

1. Τὸ σχετικὸν ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν φέρει ἡμερημηνίαν 30.9.1927.

2. Σχετικῶς ἐξεδόθη· α) ἀπόφαισις τῆς Πανεπιστημιακῆς Συγκλήτου τῆς 4.7.1929 καὶ β) τὸ ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 37936/27.7.1929 ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας.

3. Ἡ ἐκλογή αὕτη ἀνεκοινώθη εἰς τὸν Λούβαριν διὰ τῆς ἀπὸ 15.6.1931 ἐπιστολῆς τοῦ Καθηγητοῦ K. Beth. Πρβλ. Περιοδικὸν «Κοσμοθεωρία» σελ. 74 ἐξ. καὶ 341-347.

4. Ὁ K. Beth εἰς τὴν πρώτην μετὰ τὸν πόλεμον ἐπιστολὴν του, τῆς 20.1.1947, ἐκθέτει πρὸς τὸν Λούβαριν τὰς περιπετείας, τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ τὴν ἐκ Βιέννης ἐκδίωξιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Χίτλερ, τὰ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Σικάγον, ὡς καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ 1946 ἀναζητήσεις πληροφοριῶν περὶ τῆς τύχης τοῦ Λούβαρι, ἀκόμη καὶ ἀπὸ συνάδελφον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἐπισκεφθέντα τὴν Ἀμερικὴν, ὅστις ὁμῶς οὐδὲν σχετικὸν ἐγνώριζεν.

Ἀμερικὴν, διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν πυκνὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ Λούβαρι. Ὁ Beth ἦτο ἀντεπιστέλλων μέλος τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, διὸ καὶ εἰς ἐπιστολὴν του τῆς 15.6.1931 ζητεῖ νὰ πληροφορηθῇ περὶ τῆς τύχης τοῦ Συλλόγου τούτου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1936 ὁ Λούβαρις ἐξελέγη μέλος τῆς Γερμανικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας τοῦ Βερολίνου, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ προσεκλήθη τὴν 31.6.1936 καὶ ἔλαβε μέρος, εἰς τὸ ἐτήσιον συνέδριον τῶν μελῶν αὐτῆς, ἐν συνεχείᾳ δὲ καὶ εἰς τὴν ἀνά τὴν Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν περιήγησιν ἐκείνην, τῶν διανοουμένων δλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου. Ἡ περιήγησις αὕτη ἐκλείσθη τὴν 21-23 Σεπτεμβρίου 1936 διὰ ἐπισήμων δεξιῶσεων εἰς Βερολῖνον, ὅτε ὁ Λούβαρις, ὅστις ἦτο τότε Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ἐγνώρισεν καὶ προσωπικῶς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Γ' Ράιχ¹.

Ὁμιλίαι καὶ διαλέξεις ἐκλήθη καὶ ἔδωσεν εἰς πολλὰ Πανεπιστήμια καὶ ἄλλα πνευματικὰ ἰδρύματα, ἰδίᾳ τῆς Γερμανίας. Τὸ ἔτος 1936 ἔδωκε τὴν πρώτην διάλεξιν αὐτοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Heidelberg, ὅτε καὶ ἐτιμήθη ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ διπλώματος τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος. Κληθεὶς δι' ἐπιστολῶν (14.10.1936 καὶ 24.12.1936) τοῦ καθηγητοῦ Fr. Dölger, ἔδωκε διαλέξιν εἰς τὰ μέλη τοῦ Ἑλληνογερμανικοῦ Συνδέσμου τοῦ Μονάχου τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1937 ἐπὶ τοῦ θέματος «Die Griechische Philosophie der letzten Hundert Jahren». Τὸ κείμενον αὐτῆς ἐζητήθη δι' ἐπιστολῆς τοῦ Fr. Dölger (27.10.1937), ἵνα δημοσιευθῇ εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου «Stimmen der Völker». Καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου ὁ Λούβαρις ἔδωκε διάλεξιν τὴν 9.1.1939 ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ ἱστορία ὡς ἠθικὴ δύναμις», κατόπιν προσκλήσεως τοῦ καθηγητοῦ H. Lietzmann, ἐπιτετραμένου διὰ τὰ θέματα τῶν μορφωτικῶν σχέσεων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τούτῳ. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον κληθεὶς ἔδωκε διαλέξεις· α) τὴν 27.1.1937 εἰς τὸ Δημαρχεῖον τῆς Λειψίας ἐπὶ τοῦ θέματος «ἐκπολιτιστικὰ προβλήματα τῆς νέας Ἑλλάδος» καὶ β) εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης τὴν 30.1.1937 ἐπὶ τοῦ θέματος «τὰ διαφέροντα τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς Ψυχολογίας τῆς Ὀρησκείας». Κατόπιν δυὸ προσκλήσεων (27.7.1937 καὶ 14.11.1938) ὁ Λούβαρις ἔδωκε περὶ τὸ τέλος τοῦ 1938 σειρὰν διαλέξεων καὶ εἰς τὴν Luther-Akademie τῆς πόλεως Göttingen. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Λούβαρι διαπιστοῦνται ἀλλεπάλληλοι προσκλήσεις διὰ διαλέξεις· α) τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Friedrich-Schiller Universität τῆς πόλεως Jena (25.2.1938)· β) τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Θουριγγίας (2.4.1938)· γ) τῶν Πανεπιστημίων τῆς Λειψίας, τοῦ Κιέλου, τοῦ Ἀμβούργου, τοῦ Ἐλσίνσκι, Ρώμης κλπ. Καὶ μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον ἔδωκε κατὰ διαφόρους περιόδους πολλὰς ὁμιλίαι καὶ διαλέξεις εἰς διάφορα Πανεπιστή-

1. Ὅρα Ἀπομνημονεύματα ἄρθρον 8ον τῆς 5.4.1950.

μια κλπ. πνευματικά ιδρύματα τῆς Γερμανίας. Οὕτω λ.χ. ἐκλήθη τὴν 12.2.1952 καὶ ἔδωσε δύο διαλέξεις εἰς τὸ Oekumenisches Seminar τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Göttingen· α) «περὶ Ἁγίου Ὀρους¹» καὶ β) «περὶ τῆς σημερινῆς εἰκόνας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας». Ὡσαύτως ἔδωσε διάλεξιν τὸν Μάρτιον τοῦ 1954 εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Μονάχου, διὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ὁποίας ἔδειξε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τὸ περιοδικὸν «Geist und Leben». Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Göttingen ἔδωσε καὶ διὰ δευτέραν φοράν διάλεξιν περὶ τοῦ Ἁγίου Ὀρους τὴν 6.1.1955. Διὰ τελευταίαν φοράν ὠμίλησε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1960 εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολὴν τῆς Στουτγάρδης, ἐπὶ τοῦ θέματος «Die hellenische Idee und der orthodoxe Glaube». Ὁ Λούβαρις εἶχεν οὕτως ἐπισκεφθῆ κατ' ἐπανάληψιν τὴν Αὐστρίαν τὴν Γερμανίαν, τὴν Φιλανδίαν, τὴν Σουηδίαν, τὴν Πορτογαλίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν².

ζ) Ἐξυπηρετήσεις ἀτόμων.

Παράλληλως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ὁ Λούβαρις ἀνταπεκρίθη κατὰ τρόπον ὑποδειγματικὸν καὶ εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰ αἰτήματα παντὸς ζητοῦντος τὴν βοήθειάν του. Τῇ φροντίδι αὐτοῦ πολλοὶ βαρέως ἀσθενοῦντες, ἰδίᾳ ἐξ ἐπαρχιῶν προερχόμενοι, εἰσήγοντο εἰς τὰ Νοσοκομεῖα τῆς πρωτεύουσας καὶ ἐνοσηλεύοντο τελείως δωρεάν, ἄνεργοι ἐξεύρισκον θέσεις ἐργασίας, ὑπάλληλοι καὶ ἰδιῶται εὕρισκον συμπαραστάσιν εἰς τὴν δικαίωσιν τῶν αἰτημάτων των, κατάδικοι ἐτύγχανον μετριάσεως τῶν ποινῶν των, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς κατοχῆς. Οὕτως ὁ Λούβαρις ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν συντάξεως Ὄργανισμοῦ τοῦ Ὠδείου τῆς Θεσσαλονίκης, κατόπιν τῆς ἀπὸ 12.7.1933 ἐπιστολῆς τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ. Ὡσαύτως ἐνήργησε τὰ δέοντα διὰ τὴν συγχώνευσιν τῆς Μητροπόλεως Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὀρους μετὰ τῆς Μητροπόλεως Ἀρδαμερίου, κατόπιν τῆς ἀπὸ 14.11.1937 ἐπιστολῆς τοῦ Μητροπολίτου Ἱερισσοῦ Σωκράτους. Ἰδιαιτέρας συμπαραστάσεως ἔτυχον κατὰ τὴν περίοδον τῆς κατοχῆς αἱ κοινότητες τῶν ἐν Ἑλλάδι Εὐαγγελικῶν, τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς Θεσσαλονίκης, ὡς καὶ οἱ συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τέκτονες τῆς Ἑλλάδος³.

η) Ὑπηρεσίαι πρὸς τὴν γενέτειραν Τῆνον.

Ὁ Λούβαρις ἠγάπα ἰδιαιτέρως τὴν γενέτειραν αὐτοῦ, μετὰ τῆς ὁποίας

1. Ὁ Λούβαρις ἐπισκεφθεὶς πρὸς τοῦτο τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐμελέτησε καλῶς τὴν κατάστασιν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς τοῦ Μοναχικοῦ βίου.

2. Κατὰ τὰ ταξίδια ταῦτα ὁ Λούβαρις συνῆπτε πολλὰς γνωριμίας μετὰ ἐξεχουσῶν προσωπικοτήτων, δι' ὧν ἐγένετο ἡ καλύτερα διαφήμισις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ συντάκτις λ.χ. τῆς «Berliner Tagesblatt» Margred Boveri, δι' ἐπιστολῆς τῆς τῆς 2.7.1935, παρακαλεῖ, ὅπως λάβῃ γερμανικὴν μετάφρασιν τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ «Ὁ Γέρο-Δῆμος...».

3. Ὁρα Ἀπομνημονεύματα ἄρθρον βον τῆς 7.4.1950.

διετῆρει πάντοτε συνεχῆ ἐπαφὴν διὰ συχνῶν ἐπισκέψεων, ὡς καὶ διὰ παντοίων ἐκδηλώσεων ὑπὲρ αὐτῆς. Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πρώτης ἐκπαιδευτικῆς τοῦ ὑπηρεσίας ἐν τῇ νήσῳ Ἀνάφη ἐδημοσίευσεν ἐμπνευσμένα ἄρθρα εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐφημερίδας τῆς Τήνου «Πρόοδος» καὶ «Ἀστὴρ» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον (Spreng)¹. Εἰς τοὺς διακεριμένους φίλους του, Ἕλληνας καὶ ξένους προέβαλλε πάντοτε τὰς φυσικὰς καλλονὰς αὐτῆς, ὡς καὶ τὴν ἀγαθότητα τῶν κατοίκων της. Εἰς αὐτὴν προσεκάλει πρὸς φιλοξενίαν ἐπιστήμονας πολιτικούς, διπλωμάτας, δημοσιογράφους, Ἕλληνας καὶ ξένους, καὶ ἐδημιούργει διὰ τῶν ἐπισκέψεων τούτων τὴν πλέον ἐορταστικὴν ἀτμόσφαιραν εἰς ὀλόκληρον τὴν νῆσον. Δις ἀπέστειλεν ἰκανώτατον ἀριθμὸν πολυτίμων βιβλίων α) κατὰ τὸ ἔτος 1933 πρὸς τὴν δημοτικὴν βιβλιοθήκην καὶ β) κατὰ τὸ ἔτος 1938² πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἱεροῦ Ἰδρύματος τῆς Εὐαγγελιστρίας. Ἐδημοσίευσεν πλεῖστα ὄσα ἄρθρα περὶ τῆς Τήνου, περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, περὶ τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων καὶ τῶν παραδόσεων της, ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐφημερίδα «Κυκλαδικὸν Φῶς», καὶ ἔδωκε σειρὰν διαλέξεων περὶ αὐτῆς. Αἱ ὠραιότεραι ἐκ τούτων ἦσαν δύο, δοθεῖσαι εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐν Ἀθήναις Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός». Ἡ πρώτη ἐδόθη τὴν 10.12.1933 πρὸς τιμὴν τῶν κατὰ τοὺς πολέμους πεσόντων Κυκλαδιτῶν, ἐξ ὀνόματος τοῦ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Συνδέσμου τῶν Κυκλαδιτῶν «Ἡ ἱερὰ Δῆλος», ἡ δὲ δευτέρα τὴν 31ην Μαρτίου 1940, ἐξ ὀνόματος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐνώσεως τῶν Τηνίων ἐπὶ τῇ ἐπετείᾳ τῆς Ὑψώσεως τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Τήνον κατὰ τὸ 1821, ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἡ Τήνος ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τοῦ ἔθνους».

Ὁ Λούβαρις ἔδειξε τὴν μεγάλην ἀγάπην του πρὸς τὴν Τήνον κατὰ τὸ διάστημα τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, ὅτε καὶ ἀπέστειλεν ἐκεῖ διὰ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ σημαντικὰς ποσότητας τροφίμων καὶ φαρμάκων, συνέστησε δὲ καὶ ἐπιτροπὴν χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἱδρυσεν καὶ τὴν Προπαρασκευαστικὴν Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν Πανόρμου Τήνου, ἡ λειτουργία τῆς ὁποίας ἤρχισε τὴν 17.2.1944, κατόπιν ἰδιαιτέρων ἐνεργειῶν τοῦ Λούβαρι, διὰ τῶν ὁποίων προεκλήθη εἰδικὴ διαταγὴ τοῦ Ἰπουργείου Παιδείας πρὸς ἀπόσπασιν ἐν αὐτῇ τῶν καθηγητῶν Γυμνασίου Τήνου, Γ. Παρασκευᾶ καὶ Ἀντωνίου Μαυρομαρᾶ. Τὰς ἐξυπηρετήσεις τοῦ Λούβαρι ἐγνώρισε καὶ ἡ εἰς τὸ χωρίον Λουτρά τῆς Τήνου λειτουργοῦσα τότε Σχολὴ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ecole Gréco-Français des Ursulines». Τῇ προτροπῇ τοῦ Λούβαρι ἐξεδόθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ι. Τερζοπούλου καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ τίτλου «Τουριστικὴ Τήνος» λογοτεχνικὴ

1. Τοῦτο μαρτυρεῖται καὶ ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ συμπολίτου τοῦ Λούβαρι, Ν.Δ. Καριανοῦ, τοῦ ἔτους 1909, ἐν ἣ προτείνει εἰς αὐτόν, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν μετατροπὴν τῶν ἐνετικῶν τοπωνυμίων τῆς Τήνου.

2. Πολύτιμα βιβλία προσεφέρθησαν ὑπὸ τοῦ Λούβαρι κατὰ καιροὺς καὶ εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν Κεχροβουνίου Τήνου.

ἐπιθεώρησις, τῆς ὁποίας ἀτυχῶς εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος μόνον τὰ φύλλα τοῦ Ἰανουαρίου καὶ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1944.

6. Δράσις κατὰ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς.

α) Σχέσεις μετὰ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς καὶ μετὰ τῆς κυβερνήσεως Γ. Τσολάκογλου.

Ὁ Λούβαρις, ὃς ὁπῶς, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, ἐλάτρευε καὶ ἐθαύμαζε τὸν Γερμανικὸν λαὸν διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πνευματικότητά του, ὡς καὶ «ἐνεκα τῆς ψυχρότητος τῶν Ἑλλήνων»,¹ ἔβλεπε σαφῶς, ὡς καὶ κάθε Ἕλληνα, τὸ χρέος τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸν τιτάνιον καὶ ἀνισὸν αὐτῆς πόλεμον κατὰ τοῦ Ἄξονος. Ἡ ἐξοδος εἰς αὐτὸν εἶχε γίνεαι ὡς ἱερὸν χρέος καὶ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸν εἰρηνικὸν λιμένα τῆς γενετείρας του, κατόπιν τοῦ ἀνάνδρου καὶ βεβήλου τορπιλισμοῦ τοῦ εὐδρόμου καταδρομικοῦ «Ἑλλη», καθ' ἣν στιγμὴν τὰ βλέμματα καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν Πανελλήνων ἦσαν ἐστραμμέναι πρὸς τὸν ἱερὸν ἐκείνῳν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον καθηγήασθη τὸ νέον μαρτύριον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐσφυρηλατήθη ἡ πίστις πάντων εἰς τὴν θεῖαν δίκην καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν ἀτίμων ἐπιδρομέων. Ὁ Λούβαρις ἔβλεπε σαφῶς τὰς μεγάλας θυσίας, ὡς καὶ τοὺς τρομεροὺς κινδύνους αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποστάσεως τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῆς ἐν γένει ἐξελίξεως τῶν πολεμικῶν πραγμάτων. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου αἱ καταπληκτικαὶ πράξεις ἡρωϊσμοῦ, αὐτοθυσίας καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, συνεχίζουν βαθύτατα τὴν ψυχὴν του καὶ ἐξετιμῶντο ὡς πράξεις τοῦ ψυχικοῦ μεγαλείου τοῦ πλέον ἐνδόξου λαοῦ τῆς γῆς, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπίστευεν ὅτι εἶχεν ἔλθει καὶ πάλιν ἡ ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστὴ εἰς πάντας μεγάλη στιγμὴ τῶν ἐκ τῆς ὀλοκαυτώσεως θριάμβων του. Ἡ ἀγωνία τοῦ Λούβαρι διὰ τοὺς ἐπερχομένους τρομακτικὸς κινδύνους ἐκορυφώθη, ὅταν, πρὸ τῆς συμπληρώσεως ἀκόμη ἔτους ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου, ἡ κατοχὴ καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἐξουθενώσεις τῶν πάντων, ἡ γενικὴ ἀθλιότης, ὁ τρόμος, αἱ ὁμαδικαὶ σφαγαὶ, καὶ ἡ ἐξαφάνισις πάσης ἠθικῆς βάσεως ἐκ τῆς σκηνῆς τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος, διεδέχθησαν τὰς ἡμέρας τῶν ἡρωισμῶν, τῶν ἐθνικῶν θριάμβων καὶ τῶν ἐνθουσιασμῶν. Κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν Γερμανῶν εἰς Ἀθήνας ὁ Λούβαρις εὐρέθη εἰς τὰς φυλακὰς Μακρυγιάννη, μετὰ τῶν Πέτρου Ράλλη, Ναπολέοντος Ζέρβα, Γεωργίου Μερκούρη, Ν. Δαρβέρη κ.π.ἀ.² Ἐκεῖθεν ἀπεφυλακίσθη μετὰ τῶν λοιπῶν πολιτικῶν κρατουμένων, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Ἰπουργοῦ Ἀσφαλείας. Ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως δὲν ἄφηγε τὸν Λούβαριν νὰ μείνη ἥρεμος εἰς τὴν ἀφάνειαν τῆς ἰδιωτικῆς του ζωῆς, καθ' ἣν στιγμὴν τὰ πάντα

1. Ἀπομνημονεύματα ἀρθρον 3ον, τῆς 5.4.1950 καὶ ἀρθρον 17ον τῆς 20.4.1950.

2. Ἀπομνημονεύματα ἀρθρον 1ον τῆς 2.4.1950.

ἐκινδύνευον, συνεχεῖς δὲ ἐκκλήσεις ἐγίνοντο πρὸς αὐτὸν ὑπὸ πάντων τῶν ἐχόντων τὴν ἀνάγκην τῆς βοήθειας του. Οὕτω κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ἠθικοῦ χρέους προσέφερε πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην τῶν πολυτίμων γνωριμιῶν καὶ γνώσεών του, τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς του δυνάμεις, ὡς καὶ αὐτὴν τὴν οἰκογενειακὴν γαλήνην, καὶ τὴν προσωπικὴν του ἀσφάλειαν.

β) Θέσις ἐναντι τοῦ Γερμανικοῦ Ἐθνικοσοσιαλισμοῦ.

Ὁ Λούβαρις ἐγνώριζε περισσότερον παντὸς ἄλλου τὰς φρικαλεότητες καὶ τὴν σκληρότητα τοῦ χιτλερικοῦ καθεστώτος, καθόσον εἶχεν ἀκούσει πολλὰ δραματικὰ γεγονότα ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς Γερμανοὺς φίλους του, καθηγητὰς Πανεπιστημίων καὶ ἀνωτέρους κληρικούς, κατὰ τὴν εἰς Γερμανίαν παραμονὴν του, ὅτε ἦτο Ὑπουργὸς Παιδείας, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου Μορφωτικῆς Ψυχολογίας τοῦ Βερολίνου. Κατὰ τὸ συνέδριον ἐκεῖνο ἐξελέγη μέλος τοῦ διεθνοῦς γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου μορφωτικῆς ψυχαγωγίας καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀντιπροσώπων 56 κρατῶν, τὴν ὅποιαν θὰ ἐδέχετο ὁ Χίτλερ. Ἡ τιμὴ αὕτη δὲν συνεβιβάζετο ποσῶς πρὸς τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς του, τὰ ὅποια τοῦ ἐγέννησαν αἰ κατὰ τοῦ καθεστώτος δραματικαὶ ἐκμυστηρεύσεις τῶν Γερμανῶν φίλων του, διὸ καὶ χαρακτηρίζει εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του ὡς «κακὴν μοῖραν» τὴν ἐπίσκεψίν του ἐκείνην εἰς Γερμανίαν¹. Ἄλλωστε εἶχε κατ' ἐπανάληψιν ἐκδηλώσει δημοσίᾳ τὰ πραγματικὰ αἰσθήματά του κατὰ τοῦ χιτλερικοῦ καθεστώτος: α) διὰ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα «Ἡ Καθημερινή», ἤδη πρὸ τοῦ πολέμου, τῶν προσωπικῶν του πεποιθήσεων περὶ τοῦ γερμανικοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ· β) διὰ τῆς ὁμιλίας του εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ διεθνὲς συνέδριον «χαρὰ καὶ ἐργασία», διὰ τῆς ὁποίας κατεφέρθη κατὰ τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν διωγμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως². γ) διὰ τῶν ὁμιλιῶν του ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς κατοχῆς εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴν Κοινότητα Θεσσαλονίκης, δι' ὧν ὑπεγράμμιζε τὴν συμβολὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκπολιτιστικῆς ζωῆς τῆς Εὐρώπης· δ) διὰ τῆς διαγραφῆς του ἐκ τοῦ Ἑλληνογερμανικοῦ Συνδέσμου μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Γερμανῶν· ε) διὰ τῆς προστασίας κατὰ τὴν κατοχὴν πολλῶν Αὐστριακῶν διωκομένων ὑπὸ τοῦ Χίτλερ, ὡς ὁ Βαρῶνος Σάιλερ, πρῶην στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς Αὐστρίας ἐν Ρώμῃ· στ') διὰ τῆς συμβολῆς του πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς συνεννοήσεως τῶν Ἀγγλῶν μετὰ τῶν Αὐστριακῶν κατὰ τὴν εἰς Ἀθήνας εἰσοδὸν τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων, φυλακισθεὶς ἕνεκα τούτου εἰς τὰς Φυλακὰς Μακρυγιάννη μετὰ τῶν Π. Ράλλη, Ναπ. Ζέρβα

1. Ὅρα Ἀπομνημονεύματα ἄρθρον 16ον τῆς 20.4.1950.

2. Ἡ ὁμιλία αὕτη ἐξεδόθη εἰς ἐξ Εὐρωπαϊκῆς γλώσσας.

καὶ Γ. Μερκούρη ζ) διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ραδιοφωνικῶν ὁμιλιῶν του κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, διὰ τῶν ὁποίων ἐξέφραζε τὰς ἀντιθέσεις του πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πράξεις τοῦ "Ἀξονος¹ η) διὰ τῆς ἐνώπιον τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γερμανίας Altenburg ἐπικρίσεως τῆς τακτικῆς τοῦ Χίτλερ². Χαρακτηριστικῶς λέγει ὁ ἴδιος· «Μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μου ἐδημιουργήθη μία τραγικὴ διάσπασις. Ἐμίσουν τὸ χιτλερικὸν κράτος καὶ ἠγάπων τὴν πνευματικὴν Γερμανίαν, ἡ ὁποία ἐσφάδαζεν ὑπὸ τὸ πέλμα τοῦ ἀγρίου κατακτητοῦ³». Ὁ Λούβαρις ἔβλεπε τὸ χιτλερικὸν καθεστῶς, ὡς χαρακτηριστικῶς παρωμοίασεν αὐτὸ σοφὸς Βενεδικτῖνος Μοναχός, ὡς ὑπερμεγέθη ὀκτάπουν, ὁ ὁποῖος θὰ ἀπεμύζα τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς κατακτηθείσας ὑπ' αὐτῆς χώρας μέχρις ἀποσκελετώσεως⁴.

γ) Αἰ μετὰ τὴν κατοχὴν πολιτικαὶ ζυμώσεις.

Μεταξὺ τῶν καταλοίπων τοῦ Λούβαρι εὐρίσκεται κείμενον ἐκ τριῶν δακτυλογραφημένων σελίδων ἄνευ οἰασδῆποτε ἐνδείξεως περὶ τοῦ συντάκτου καὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως αὐτοῦ, ἀναφερόμενον εἰς τὰς δραματικὰς προσπαθείας τῶν παραμεινάντων ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν ἀνδρῶν πρὸς σχηματισμὸν τῆς πρώτης κατοχικῆς Κυβερνήσεως. Τὸ κείμενον τοῦτο μαρτυρεῖ ὡσαύτως τὸ ζωνηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ Λούβαρι πρὸς πραγματοποίησιν τῆς προσπαθείας ταύτης τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας καὶ σχηματισμὸν τῆς πρώτης κυβερνήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἠρνήθη ἐπιμόνως νὰ λάβῃ μέρος. Εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ δικαιολογῶν τὴν ὅλην ἐκείνην τακτικὴν του λέγει⁵· «... Εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν μόνον τὸ καθῆκον ἀπέναντι ἐνὸς λαοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκω, καὶ ὁ ὁποῖος ἐβάλλετο πανταχόθεν. Εἰς τὴν ἀνακούφισιν τοῦ ὕλικου καὶ τοῦ ψυχικοῦ του πόνου ἐδαπάνησα μέχρις ἐξαντλήσεως τὰς δυνάμεις μου καὶ πρὸ τῆς συμμετοχῆς μου εἰς τὴν Κυβέρνησιν Ι. Ράλλη, καὶ ὅταν ἔγινα μέλος αὐτῆς. Ἀνῆλθον εἰς τὸν Γολγοθᾶν ἐξ ὑπαρχῆς μὲ ἓνα σταυρὸν εἰς τὸν ὦμον προσπαθῶν νὰ ἀνακουφίσω τὸ βᾶρος τοῦ σταυροῦ τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἐν χώρῳ, ἡ συγκεκριμένη Ἑλλάς, ἡ δολοφονομένη, τυφεκιζομένη, φυλακιζομένη, πεινῶσα καὶ γυμνητεύουσα Ἑλλάς. Ὅ,τι μὲ ἐνδιέφερον ἦτο ἡ ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντός μου πρὸς τὸ Ἔθνος ἐν ὀνόματι τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀγάπης, τὸ ὁποῖον γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν τὸ ἀντίκρουσμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπεράνω τῶν συμβατικῶν νόμων καὶ τῶν νομολογιακῶν σοφιστειῶν ἐνόμισα ὅτι ὑπάρχει κάτι καλύτερον, ὁ ἀνθρωπισμὸς καὶ ἡ θυσία». Ὁ ἐθνικὸς ὄλεθρος καὶ ἡ τραγικὴ κατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπηγόρευον

1. Ἀπομνημονεύματα ἄρθρον 17ον τῆς 21.4.1950.

2. Αὐτόθι ἄρθρον 28ον τῆς 4.5.1950.

3. Αὐτόθι ἄρθρον 2ον τῆς 5.4.1950.

4. Αὐτόθι ἄρθρον 18ον τῆς 22.4.1950.

5. Αὐτόθι ἄρθρον 1ον τῆς 2.4.1950.

ἐντόνως εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Λούβαρι τὸ χρέος τῆς μέχρι θυσιῶν παροχῆς βοήθειας πρὸς πάντας τοὺς πάσχοντας, τοὺς ἐν ἀνάγκαις καὶ κινδύνοις. Διὰ τοῦτο ὁ Λούβαρις ὄλως αὐθορμήτως καὶ χωρὶς οἰουδήποτε αἰσθημα δισταγμοῦ ἢ ὑπολογισμοῦ ἀπεδύθη εἰς τὸ γιγάντειον ἐκεῖνο ἔργον τῆς σωτηρίας τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων ἐκ τῶν τρομακτικῶν κινδύνων τῆς κατοχῆς. Δι' αὐτοῦ ἀπέδειξεν ἐμπράκτως ποίαν ἀντίληψιν εἶχε περὶ ἠθικῆς καὶ περὶ καθήκοντος. «Ἡθικὸν εἶναι ὁ ἠρωϊσμός τῆς ἐπιλογῆς κατὰ τὴν σύγκρουσιν τῶν καθηκόντων ἐκείνου, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν ὅτι ὁδηγεῖ εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Ἡθικὸν εἶναι ἢ συνειδητὴ θυσία τοῦ ἀτόμου, χάριν τοῦ συνόλου. Καὶ πιστεύω ἀκραδάντως, ὅτι δίκαιον ἔχει ὁ προβαίνων εἰς τὴν θυσίαν. Αὕτῃ ἐπικυρώνει, ἂν μὴ τι ἄλλο, τὴν καθαρότητα τῶν ἐλατηρίων»¹.

Τὴν 29ην Ἀπριλίου τοῦ 1941, ὁ Λούβαρις ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τσολάκογλου νὰ μετάσχη εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ πρώτην κατοχικὴν κυβέρνησιν, ἀρνηθεὶς δὲ ἐπιμόνως περιωρίσθη εἰς ὑποδείξεις προσωπικοτήτων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν κρίσιν του ἔπρεπε νὰ λάβουν μέρος εἰς ἐκείνην τὴν κυβέρνησιν. Πρὸς τούτοις ἀνέλαβε νὰ μεσολαβήσῃ προσωπικῶς πρὸς τὰς γερμανικὰς ἀρχὰς κατοχῆς πρὸς διευκόλυνσιν τῶν μετ' αὐτῶν ἐπαφῶν τῆς κυβερνήσεως. Διὰ τῶν ἐπαφῶν ἐκείνων ἐπέτυχε καὶ τὴν τροποποίησιν τοῦ πρώτου διαγγέλματος τῆς κυβερνήσεως Τσολάκογλου, διὰ τῆς διαγραφῆς ἀπ' αὐτοῦ τῶν φράσεων, δι' ὧν ἀπεκηρύσσετο ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Λούβαρις δὲν ἤθελε νὰ μετάσχη τῆς κυβερνήσεως Τσολάκογλου, διότι ἐπίστευεν ὅτι ἐνεργῶν ἐκτὸς τῆς κυβερνήσεως θὰ ἐπετύγχανε, τῇ συμπαραστάσει πάντων τῶν Γερμανῶν φίλων του, πολὺ περισσότερα ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, παρὰ ἀπὸ τῆς θέσεως ἐνὸς ὠρισμένου Ὑπουργείου. Πάντως ἡ κατηγορηματικὴ ἀρνήσις του πρὸς τὸν στρατηγὸν Τσολάκογλου προεκάλεσε σωρείαν ἐπιστολῶν διαμαρτυρίας, πολλὰς μομφὰς, προτροπὰς καὶ ἐντόνους παρακλήσεις, ὅπως ἀναθεωρήσῃ τὴν ἀπόφασίν του. Ὁ στρατηγὸς λ.χ. Καθενιώτης συνίστα ἐπιμόνως, ὅπως ὁ Λούβαρις ὄχι μόνον μετάσχη τῆς κυβερνήσεως ἐκείνης, ἀλλ' ὅπως ἀναλάβῃ καὶ τὴν πρωθυπουργίαν². Ὁ Λούβαρις ἐκθέτει λεπτομερῶς εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του³ τὰς ἐνεργείας του πρὸς σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Τσολάκογλου καὶ πρὸς ἀναγνώρισιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας. Ὁ ἴδιος ἐθεώρει ἀναγκαίαν τὴν ὑπαρξίν κατοχικῆς κυβερνήσεως⁴. «Σκοπὸς τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἦτο ἢ διάσωσις τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους, (τὴν διάσπασιν τοῦ ὁποίου ἐπεθύμουν οἱ Ἴταλοί), ἢ ματαίωσις τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ στρα-

1. Αὐτόθι ἄρθρον 22ον τῆς 27.4.1950.

2. Αὐτόθι ἄρθρον 18ον τῆς 22.4.1950.

3. Ἄρθρον 3ον τῆς 5.4.1950.

4. Αὐτόθι: «Ἀφθονία προβλημάτων με ἐδίδαξαν τὴν ἀναγκαιότητα τῶν κυβερνήσεων κατοχῆς».

τοῦ, καὶ ὁ συνδυασμὸς τῶν προσπαθειῶν πρὸς ἐπιβίωσιν τοῦ λαοῦ»¹. Ὁ Λούβαρις ἐπίστευεν, ὅτι «ἢ ὑπαρξίς κυβερνήσεως θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ἀλεξικέραυνον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξουδετέρωνε τοὺς κεραυνούς, ἢ τοῦλάχιστον θὰ ἐκαμνεν ἠπιωτέρας τὰς συνεπείας των»². Οἱ Ἴταλοὶ ἀντιληφθέντες τὰς προσπαθείας καὶ τὰς προθέσεις τοῦ Λούβαρι ἀπεφάσισαν τὴν σύλληψιν αὐτοῦ, διὸ καὶ τὸν κατηγόρησαν ὡς ἐχθρὸν τῆς Ἰταλίας, διότι ἐματαίωσε τὰ σχέδια αὐτῆς εἰς τὸν καταταμαχισμὸν τῆς Ἑλλάδος³. Ὁ Λούβαρις ἐγνώριζε καλῶς τοὺς Ἴταλοὺς, οὐδεμίαν δὲ ἔτρεφε πρὸς αὐτοὺς ἐκτίμησιν, διότι ἦσαν «ἀριστοτέχναι περὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν πάσης ἀνωμάλου καταστάσεως καὶ πάσης δυσχερείας, ὅταν πρόκειται περὶ τῆς ἐπιδιώξεως ὠφελημάτων»⁴.

Καὶ μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Τσολάκογλου, ὁ Λούβαρις ἦσκει χρέη μεσολαβητοῦ οὐ μόνον μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς, ἀλλὰ κυρίως μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ πάσχοντος ἑλληνικοῦ λαοῦ, πρὸς ἀνακούφισιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν δεινῶν του. Χάριν αὐτοῦ προσήρχετο καθημερινῶς πρὸς τὰς ἀρχὰς κατοχῆς καὶ μετὰ παρρησίας καὶ θάρρους ἐζήτησε τὴν ἀκύρωσιν ἐπιτάξεων, τὴν ἀποφυλάκισιν συλληφθέντων, τὴν ἀναστολὴν ἐκτελέσεως καταδικαστικῶν ἀποφάσεων τῶν στρατοδικείων, τὴν προστασίαν καὶ βοήθειαν τῶν διωκομένων καὶ πασχόντων.

Ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ μεσολάβησις τοῦ Λούβαρι πρὸς τοὺς Γερμανοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Δαμασκηνοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ ὁποίου δὲν ἤθελον οἱ Γερμανοί, κατόπιν τῶν κατ' αὐτοῦ συκοφαντιῶν τῶν τεκτόνων. Ὁ Δαμασκηνὸς συνεδέετο ἀπὸ μακροῦ μετὰ τοῦ Λούβαρι διὰ στενῆς φιλίας, γνωρίζων δὲ καλῶς, ὅτι οὗτος ἦτο ὁ μόνος ἐνεδειγμένος νὰ τὸν βοηθήσῃ διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου, ἐζήτησε τὴν συμπαράστασίν του. Ὁ Λούβαρις ἀνταπεκρίθη πλήρως εἰς τὴν παράκλησιν τοῦ Δαμασκηνοῦ, βασισθεὶς δὲ ἐπὶ στοιχείων, τὰ ὁποῖα τοῦ παρέσχεν ὁ Δ. Πετρακάκος ἔγινε διὰ μίαν νύκτα κανονολόγος καὶ συνέταξεν ἔκθεσιν πρὸς τὰς Γερμανικὰς ἀρχὰς κατοχῆς διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον⁵. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Γερμανικὴν Πρεσβείαν ἀπεστάλη εἰς Βερολῖνον, ὅθεν καὶ ἦλθεν ἡ πράξις τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Δαμασκηνοῦ ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Ὁ Λούβαρις αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογήσῃ ἐκ τῶν ὑστέρων τὰς ἐνεργείας του ὑπὲρ τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὡς πράξεις γενομένας εἰς βάρος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, προβάλλει τοὺς κάτωθι λόγους: α) τὴν ἀντίθεσίν του πρὸς τὴν ὑπεράγαν συντηρητικὴν τακτικὴν τοῦ Χρυσάνθου· β) τὴν συνεργασίαν τοῦ Χρυσάνθου μετὰ

1. Αὐτόθι.

2. Αὐτόθι.

3. Αὐτόθι ἄρθρον 6ον τῆς 7.4.1950.

4. Αὐτόθι ἄρθρον 3ον τῆς 5.4.1950.

5. Αὐτόθι ἄρθρον 4ον τῆς 6.4.1950.

τῶν «μᾶλλον ὀπισθοδρομικῶν στοιχείων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς δι' αὐτῶν ἐπαναφορᾶς εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας τάξεως μεσαιωνικῆς, δι' ἧς ὁ ἴδιος εἶχε καταστῆ ἀπρόσιτος εἰς τοὺς πολλούς». γ) τὸν κίνδυνον ἀνατροπῆς τῆς ὑπὲρ 100ετοῦς φιλευθέρας παραδόσεως τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας δ) τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χρυσάνθου εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆ ἐπεμβάσει τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας¹. ε) τὴν ἔνεκα τῶν περιστάσεων τῆς κατοχῆς ἀνάγκην ὑπάρξεως ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀνδρὸς δραστηρίου καὶ φίλου τῶν Γερμανῶν. Ἐκτὸς τούτων ὁ Λούβαρις ἐθεώρει κανονικὴν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Δαμασκηνοῦ, ὅστις, κατ' αὐτόν, ὅπως ἀγνωμόνως ἐπεκύρωσεν ὡς Ἀντιβασιλεὺς τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τῆς φυλακίσεως αὐτοῦ καὶ ἐπέδειξε σκληρὰν ἀδιαφορίαν εἰς τὰς σχετικὰς ἐκκλήσεις αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του¹, κατὰ τὴν ἀπαγωγὴν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ του².

δ) Ἡ ἰδρυσις τοῦ Γραφείου Μελετῶν καὶ Δημοσιευμάτων.

Ὁ Λούβαρις παρηκολούθει ὅσον ὀλίγοι τὸ δράμα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς κινδύνους τῆς χώρας, τοὺς ὁποίους διέγραφεν ἡ πολιτικὴ τῶν κατακτητῶν, διὸ καὶ ἠθέλησε νὰ ἀναλάβῃ, πέρα τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ πρὸς προστασίαν μεμονωμένων ἀτόμων καὶ ἰδρυμάτων, μίαν συστηματικωτέραν προσπάθειαν πρὸς περιφρούρησιν τῶν μεγάλων καὶ σοβαρῶν ἐθνικῶν θεμάτων τῆς χώρας. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ταύτῃ εἰσηγήθη εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Τσολάκογλου τὴν σύστασιν τοῦ Γραφείου Μελετῶν καὶ Δημοσιευμάτων, ὅπερ καὶ συνεστήθη διὰ πράξεως τοῦ πρωθυπουργοῦ τὴν 8.11.1941. Διὰ τῆς αὐτῆς πράξεως παρεσχέθη εἰς τὸν Λούβαριν ἡ ἐξουσιοδότησις τῆς ὑπογραφῆς πάντων τῶν ἐγγράφων τοῦ Γραφείου τούτου, τοῦ ὁποῦ διωρίσθη βραδύτερον ἄμισθος Διευθυντής. Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Γραφείου εἶχε συγκροτηθῆ ἐκ πρώην πολιτικῶν, ὡς ὁ Κ. Ρέντης, διπλωματῶν, ὡς ὁ Ἀλ. Ἀργυρόπουλος, ἀκαδημαϊκῶν καὶ καθηγητῶν τοῦ τε Πανεπιστημίου καὶ τοῦ Πολυτεχνείου. Τὸ Γραφεῖον τοῦτο ἔστε γάσθη προσωρινῶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νίκης 15, ἐλειτούργησε δὲ κατ' ἀρχὰς δι' ἀποσπάσεως εἰς αὐτὸ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν Θωμᾶ Βαδιάκα, Εὐθαλίας Παπαδοπούλου καὶ Μαρίας Μαρκοπούλου, βραδύτερον ἀπεσπάσθησαν εἰς αὐτὸ καὶ ἄλλοι ὑπάλληλοι, ὡς οἱ Παπαδόπουλος, Μυλωνᾶς καὶ Χουρμούζιος, ἐκ τῶν Τραπεζῶν Ἑλλάδος, Ἐθνικῆς καὶ Ἀγροτικῆς³.

Διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Γραφείου Μελετῶν ἐπεδιώκετο ἡ προβολὴ τῶν

1. Αὐτόθι ἄρθρον 5ον τῆς 7.4.1950.

2. Αὐτόθι ἄρθρον 41ον τῆς 21.5.1950 καὶ 42ον τῆς 23.5.1950.

3. Αὐτόθι ἄρθρον 19ον τῆς 23.4.1950.

ἐθνικῶν δικαίων, ὡς καὶ πάντων τῶν ἐθνικῶν θεμάτων. Ὁ Λούβαρις κατέβαλε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεχεῖς κόπους καὶ ὑπερανθρώπους προσπάθειας ἐκθέτων οὕτως ἑαυτὸν εἰς διαρκεῖς κινδύνους. Αὕτη αὕτη ἡ ἰδρυσις τοῦ Γραφείου τούτου χαρακτηρίζεται εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του ὡς μιὰ τολμηρὰ ἐθνικὴ ἐξόρμησις ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν κατακτητῶν. Σχετικῶς παρατηρεῖ ὁ ἴδιος· «ἡ ἐπιθυμία μου ἦτο νὰ δημιουργήσω τὰ ὄπλα ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ καθίστατο δυνατὸν ἡ Ἑλλάς νὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαιά της ἐνώπιον τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης καὶ πρὸ τοῦ συνεδρίου τῆς εἰρήνης. Συγχρόνως ἤλπιζα, ὅτι διὰ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα θὰ κατήρτιζε τὸ Γραφεῖον, θὰ κατησχύνετο ἡμέραν τινὰ ἡ ἐναντι τῆς Ἑλλάδος πολιτικὴ τοῦ Χιτλερισμοῦ. Ἐπεδίωκον δι' αὐτοῦ τὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, ἐθνολογικῆς, γλωσσικῆς, ἱστορικῆς, γεωγραφικῆς, δημογραφικῆς, στρατιωτικῆς, καὶ ὡς πρὸς ὅλα τὰ δυνατὰ προβλήματα, διπλωματικὸν ἐξοπλισμὸν τῆς πατρίδος μου»¹.

Ἐκ τοῦ Γραφείου τούτου προῆλθον αἱ κάτωθι ἐργασίαι: 1) Ἡ συγκρότησις παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ Ἐξωτερικῶν εἰδικῆς βιβλιοθήκης ἐπὶ τῶν δικαίων τῆς Ἑλλάδος. 2) Ἡ πλήρης συγκέντρωσις στοιχείων ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων τῶν στρατευμάτων κατοχῆς. 3) Ἡ σύνταξις τῶν μελετῶν: α) Οἱ Σλαῦοι ἐν Ἑλλάδι· β) Ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία· γ) Ἀναίρεσις ἰσχυρισμῶν ἐκθέσεως Ἰνστιτούτου Μακεδονικῶν Σπουδῶν Σόφιας². δ) Ἐκθεσις ἐπὶ τῶν ἐν Θράκῃ γεγονότων· ε) Ἡ ἐθνικὴ φυσιολογία τῆς Θράκης διὰ μέσου τῶν αἰώνων· στ) Ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς ἐθνολογικῆς συστάσεως τῶν Ἰονίων Νήσων· ζ) Αἱ μειονότητες τῆς βορείου Ἑλλάδος· η) Ἡ κτηριακὴ καὶ καθόλου σχολικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ· θ) Ἡ ἐκπολιτιστικὴ δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου· ι) Τὸ σχολικὸν ἔργον ἐν Ἠπείρῳ· ια) Ἡ Ἑλλάς ὡς ἰδέα· ιβ) Ἡ Βουλγαρία ἐνώπιον τοῦ προσεχοῦς συμβουλίου τῆς εἰρήνης· ιγ) Περὶ τῶν Ἰονίων Νήσων ἀπὸ πάσης ἀπόψεως· ιδ) Ἡ Δωδεκάνησος· ιε) Ἡ Δωδεκανησιακὴ λαογραφία· ιστ) Ἡ Βόρειος Ἠπειρος· ιζ) Τὰ βόρεια σύνορα τῆς Ἑλλάδος· ιη) Τὸ βορειοηπειρωτικὸν ζήτημα· ιθ) Τὸ Ἑλληνικὸν πρόβλημα καὶ οἱ βόρειοι Ἕλληνες κ.π.α. 4) Τὰ πρὸς τὰς Γερμανικὰς ἀρχὰς ὑποβληθέντα ὑπομνήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐματαιώθη· α) ἡ παραχώρησις τοῦ Νομοῦ Θεσπρωτίας εἰς τοὺς Ἀλβανούς, β) ἡ δημιουργία περὶ τὴν Πύδναν ἀνεξαρτήτου κράτους Κουτσοβλάχων καὶ γ) ἡ προσάρτησις τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἰταλίαν. 5) Ἡ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Καίρου ἀνακοίνωσις περὶ τῆς ὑπάρξεως εἰδικοῦ ἀρχείου πρὸς πλήρη διαφώτισιν τοῦ συμμαχικοῦ

1. Αὐτόθι ἀρθρον 8ον τῆς 9.4.1950.

2. Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς μελέτης τῶν Μακεδονικῶν θεμάτων ἦτο ὁ Α. Σβῶλος, συντάκτης δὲ πάντων τῶν περὶ αὐτὰ ὑπομνημάτων ὁ Λούβαρις· ὄρα Ἀπομνημονεύματα ἀρθρον 14ον τῆς 18.4.1950.

παράγοντος ἐπὶ ὅλων τῶν ἐθνικῶν δικαίων τῆς Ἑλλάδος. 6) Τὸ πρὸς τὸν πληρεξούσιον τῆς Ἰταλίας ὑποβληθὲν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1942 ὑπόμνημα, διὰ τοῦ ὁποίου κατηγγέλλοντο αἱ βαρβαρότητες τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡ ἐν αὐτῇ μεταφορὰ βουλγαρικῶν πληθυσμῶν. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο εἶχεν ὑπογραφήν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Χρ. Λιώτη.

ε) Προσπάθειαι πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς χώρας καὶ διάσωσιν τῶν συλλαμβανόμενων ὁμηρῶν.

Ὁ Λούβαρις ὑπέφερε ψυχικῶς ὅσον ὀλίγοι ἔνεκα τῆς φρικτῆς δοκιμασίας τοῦ ἀναξιοπαθοῦντος ἐκ τοῦ φοβεροῦ λιμοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἑκατοντάδες ἀπέθνησκον καθημερινῶς ἐκ τῆς ἀσιτίας¹. Ἐντεῦθεν κατανοεῖται, διατὶ αὐτὸς πρῶτος ἀνταπεκρίθη δραστηρίως εἰς τὴν γενομένην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρότασιν τοῦ ἐκεῖ ἐδρεύοντος ἐπιτετραμμένου τῆς Ἀγίας Ἐδρας καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα, Σεβασμιωτάτου Ἀγγέλου Roncalli, τοῦ μετέπειτα εὐκλεοῦς Πάπα Ἰωάννου XXIII. Ὁ Λούβαρις ἀνέλαβε τότε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀποστολῆς θερμῆς ἐπιστολῆς, ἣν εἶχε συντάξει ἐξ ὀνόματος τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας, πρὸς τὴν Α.Θ.Π. τὸν Πάπαν Πίον XII. Τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην εἶχον ὑπογράψει ὁ Θ. Σοφούλης, Γ. Καφαντάρης, Δ. Μάξιμος, Ἰ. Θεοτόκης, Σαγιαῆς καὶ Ν. Λούβαρις². Αὕτη ἀπεστάλη τηλεγραφικῶς πρὸς τὸν Πάπαν, κατόπιν τῆς ὑπογραφῆς καὶ τριῶν πρακτικῶν ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας καὶ τοῦ Σεβασμιωτάτου Roncalli, κατὰ τὴν 4ην, 6ην καὶ 27ην Αὐγούστου τοῦ 1941³. Ἡ προσπάθεια αὕτη οὐδὲν εἶχεν, ὡς γνωστόν, ἀποτέλεσμα ἔνεκα τῆς ἐπιμόνου ἀρνήσεως τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως⁴. Παρὰ ταῦτα ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Λούβαρι ἐξετιμήθη ὅπως ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν ἀνδρῶν. Ὁ Λούβαρις γράφει σχετικῶς «Ὁ Δ. Μάξιμος μοῦ εἶπε κάποτε, ὅτι ἡ πατρίς θὰ μὲ εὐγνωμονῇ, δι' ὅσα μοχθῶν καὶ δαπανῶν τὸν ἑαυτὸν μου πράττω ὁμοίως ἐξεφράσθησαν καὶ οἱ Γ. Καφαντάρης καὶ Θ. Σοφούλης, ὅστις ἦλθε καὶ εἰς τὴν δίκην ὡς μάρτυς ὑπερασπίσεως»⁵.

Ὁ Λούβαρις κινούμενος ἀπὸ τὴν ἀδολον ἀγάπην τοῦ πρὸς πάντας τοὺς πάσχοντας, οὐδένα ὑπελόγιζε κόπον ἢ κίνδυνον, ὅσάκις ἀντελαμβάνετο ὅτι

1. Πρβλ. Eduard Spranger, Gedenken an Nikolaos Louvaris σελ. ἐνθ' ἄνωτ., 460, ἐνθα παρέχονται τραγικαὶ ἐκφράσεις ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Λούβαρι τῆς 20.2.1942.

2. Ὅρα Ἀπομνημονεύματα ἄρθρον 8ον, τῆς 9.4.1950. Τὸ κείμενον αὐτῆς, δρᾶ αὐτόθι ἄρθρον 11ον τῆς 14.4.1950 στήλη 1η.

3. Αὐτόθι ἄρθρον 8ον τῆς 11.4.1950 καὶ ἄρθρον 10ον τῆς 13.4.1950.

4. Αὐτόθι ἄρθρον 12ον τῆς 15.4.1950.

5. Αὐτόθι.

ἦτο εἰς αὐτὸν δυνατὸν νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ διασώσῃ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκη καὶ διατρέχοντας οἰονδήποτε κίνδυνον. Οὕτως ἐπέτυχε διὰ τῶν ἀόκνων ἐνεργειῶν του· α) τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δέκα ἐπτὰ χιλιάδων ἐφέδρων Κρητῶν στρατιωτῶν τοῦ ἀλβανικοῦ μετώπου, τοὺς ὁποίους οἱ Ἴταλοὶ ἐκράτουν αἰχμαλώτους¹. β) τὴν ματαίωσιν καὶ ἀκύρωσιν ἑκατοντάδων ἐπιτάξεων, σχολείων, ἰδρυμάτων, καταστημάτων καὶ οἰκιῶν· γ) τὴν ἀποφυλάκισιν δεκάδων κρατουμένων· δ) τὴν ματαίωσιν πολλῶν ἐκτελέσεων· ε) τὴν ματαίωσιν τῆς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἐπιστρατεύσεως τῶν ἐν τῇ κατεχομένῃ Ἑλλάδι Δωδεκανησιῶν καὶ Κυπρίων· στ) τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἀσφάλειαν τῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὀρους κ.π.ἀ. Εἰς τοὺς φακέλους τοῦ προσωπικοῦ ἀρχείου τοῦ Λούβαρι ἀνευρέθησαν πλεῖστα ὄσα σημειώματα, περιέχοντα ὀνόματα συλληφθέντων ὑπὸ τῶν ἀρχῶν κατοχῆς, προερχόμενα ἐκ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων αὐτῶν, δι' ὧν ἐζητεῖτο ἡ ἄμεσος ἐπέμβασις καὶ συμπαράστασις τοῦ Λούβαρι. Εἰς ἐπιστολὴν λ.χ. τοῦ Ἰωάννου Ε. Δεληβοριά, δικηγόρου ἐξ Ἐδέσσης, τῆς 3.6.1941, ὑπογραμμίζεται ἡ ἀνάγκη τοῦ διορισμοῦ «ἐντὸς τοῦ πρώτου εἰκοσιτετραώρου ἀπὸ τοῦ ἀναμενομένου (τότε) θανάτου τοῦ Μητροπολίτου Ἐδέσσης Κωνσταντίνου Καπιτζόγλου, νέου δυναμικοῦ Μητροπολίτου, οἷος καὶ ὁ Ἰωαννίνων Σπυρίδων, πρὸς προστασίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τῶν σατανικῶν ἀντεθνικῶν καὶ ἀντιεκκλησιαστικῶν μέτρων τῶν Βουλγάρων». Εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν ἐκφράζονται πρὸς τὸν Λούβαριν θερμαὶ εὐχαριστίαι τῶν κατοίκων τῆς Ἐδέσσης διὰ τὴν ἐκεῖ γενομένην ἔγκαιρον ἀποστολὴν ἀρίστου διευθυντοῦ τῆς Χωροφυλακῆς, ὡς καὶ ἐκλεκτῶν δικαστῶν, διὰ τῶν ὁποίων καὶ ἐλειτούργει καλῶς ἡ κρατικὴ μηχανή. Ὡσαύτως εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος, τῆς 1.6.1942, διεκτραγωδοῦνται αἱ ἐπισιτιστικαὶ δυσκολίαι τῆς Ἡπείρου καὶ ζητοῦνται διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Λούβαρι σχετικαὶ βοηθίαι. Εἰς ἕτερον σημείωμα γνωστοποιεῖται ἡ εἰς θάνατον καταδίκη ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ στρατοδικείου Ἀθηνῶν τοῦ Βασιλείου Κρεμμύδα, ὑπαλλήλου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Ὑδάτων, κατοικοῦ Νικαίας τοῦ Πειραιῶς, ὁδὸς Δραγατσανίου 10, καὶ ζητεῖται ἡ ἐπέμβασις τοῦ Λούβαρι πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ. Δι' ἄλλων σημειωμάτων ζητεῖται ἡ ἐπέμβασίς του, πρὸς διάσωσιν λ.χ. τοῦ συλληφθέντος ὑπὸ τῶν SS προϊσταμένου τῆς πυροσβεστικῆς ὑπηρεσίας Ἀθηνῶν², πρὸς ἀποφυλάκισιν τοῦ συνταγματάρχου Κυβέλου, ὅστις συνελήφθη ὑπὸ τὴν κατηγορίαν τοῦ κομμουνιστοῦ καὶ μετεφέρθη εἰς Τρίκκαλα Θεσσαλίας, πρὸς διάσωσιν τοῦ στρατηγοῦ Γεωργούλη, ἀδελφοῦ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Γεωργούλη, πρὸς ἀποφυλάκισιν τοῦ Ἀρχιραββίνου Θεσσαλονίκης διδάκτορος Κόρες³. Εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

1. Αὐτόθι ἀρθρον 6ον τῆς 7.4.1950.

2. Αὐτόθι ἀρθρον 24ον τῆς 29.4.1950.

3. Αὐτόθι ἀρθρον 28ον τῆς 4.5.1950.

καθηγητοῦ Χ. Φραγκίστα, τῆς 26.6.1944 ἀναφέρεται ἡ σύλληψις ὑπὸ τῆς SD τῶν καθηγητῶν Καββάδα, Ἰμβριώτου καὶ τοῦ ὑφηγητοῦ Τενεκίδου, καὶ ζητεῖται ἡ ἐπέμβασις τοῦ Λούβαρι. Ἐκτὸς αὐτῶν τῶν σημειωμάτων ἀνευρέθησαν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Λούβαρι, ἐκτενὴς πίναξ συλληφθέντων φοιτητῶν, πολλὰ ἀνώνυμα σημειώματα αἰτούντων φάρμακα, τρόφιμα, βενζίνη διὰ μεταφορᾶς κλπ. Ἐπὶ ὅλων αὐτῶν τῶν περιπτώσεων ὁ Λούβαρις ἐνεργῶν δραστηρίως καὶ ἀνευ ἀναβολῆς συνέβαλεν ἀποτελεσματικῶς. Πρὸς τούτοις ἀπέτρεψε διὰ τῆς σθεναρᾶς παρεμβάσεώς του τὴν πυρπόλησιν τῆς συνοικίας τοῦ Ἄρδηττοῦ, μετὰ τὴν γενομένην δολοφονίαν γερμανοῦ στρατιώτου ὑπὸ πατριωτῶν¹. Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐνέργειαι τοῦ Λούβαρι ὑπὲρ τοῦ πάσχοντος ἑλληνικοῦ λαοῦ συνοψίζονται εἰς ἀκυρώσεις ἐπιτάξεων, εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν, εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν μεταφορικῶν μέσων, εἰς τὴν ἀποφυλάκισιν κρατουμένων καὶ τὴν διάσωσιν πολλῶν, ἐξ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος. Ταῦτα πάντα ἀναπολῶν ὁ Λούβαρις εἰς τὴν μνήμην του μετὰ τὴν καταδίκην αὐτοῦ λέγει παραπονούμενος· «Εἰς ἓκ τῶν διασωθέντων ἦλθεν εἰς τὴν φυλακὴν διὰ νὰ μὲ εὐχαριστήσῃ, διότι, ὡς μοῦ εἶπε, μοῦ ὤφειλε τὴν διάσωσιν τῆς κεφαλῆς του. Ὡς κομμουνιστῆς εἶχε πολλάκις καταδικασθῆ διὰ τὴν δρᾶσίν του κατὰ τὰ Δεκεμβριανά, ἀφεθεὶς ἐλεύθερος δυνάμει τῆς ἀμνηστίας. Ἔτσι αὐτὸς ποὺ ἐδολοφόνησε μία δεκάδα Ἑλλήνων ἡμνηστεύθη ἀπὸ τὴν πολιτείαν καὶ ἐγὼ ποὺ εἶχα σώσει αὐτὸν τοῦλάχιστον δὲν ἔτυχον κἂν χάριτος, ἢ ὅποια εἶχεν ἐγκριθῆ διὰ παμπηφίας»².

Αἱ ἐνέργειαι αὗται τοῦ Λούβαρι ἐξέθεσαν κατ' ἐπανάληψιν εἰς κίνδυνον αὐτὴν ταύτην τὴν ζωὴν του. Δι' αὐτὰς λ.χ. οἱ Ἴταλοι εἶχον ἀποφασίσει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1942 τὴν σύλληψιν καὶ τὴν αὐστηρὰν αὐτοῦ τιμωρίαν. Ἡ σύλληψις αὕτη ἀπεφεύχθη τὴν τελευταίαν στιγμὴν διὰ τῆς παρεμβάσεως τοῦ Ἰταλοῦ λοχαγοῦ τῆς ἀντικατασκοπείας Amiragli, ὅστις ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (1944), ὡς πράκτωρ τῆς Intelligence Service. Καὶ τὰ τάγματα τῶν SS εἶχον τρεῖς ἀποφασίσει τὴν σύλληψίν του, διὰ τὸ ζωηρὸν αὐτοῦ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν Γρ. Κασιμάτη, Α. Σβώλου καὶ Λαμπράκη. Αἱ Γερμανικαὶ ἀρχαὶ ἐξηγριώθησαν κυριολεκτικῶς κατὰ τοῦ Λούβαρι, ὅταν οὗτος ἔγραψε προσωπικὰς ἐπιστολάς· α) τὴν 13.1.1943 πρὸς τὸν Befehlhaber Südgrichenlands, ζητῶν τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν Ἀλεξάνδρου Ἀργυροπούλου· καὶ β) τὴν 8.9.1943 πρὸς τὸν Heinrich Himmler διὰ τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Χρ. Νικολοπούλου, Διευθυντοῦ τῆς Lufthansa Ἀθηνῶν. Ὁ Himmler ἠξίωσε τότε διὰ δριμυτάτης ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Γερμανὸν Πρεσβευτὴν τῶν Ἀθηνῶν τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν τοῦ Λούβαρι³.

1. Αὐτόθι ἄρθρον 29ον τῆς 5.5.1950.

2. Αὐτόθι ἄρθρον 7ον τῆς 8.4.1950. Ὁ Λούβαρις εἶχεν ἀποκρύψει ἀκόμη καὶ Ἀγγλοῦς στρατιώτας εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς οἰκίας του, ὅρα Ἀπομνημονεύματα ἄρθρον 27ον τῆς 31.4.1950.

3. Ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εὗρέθη εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Λούβαρι.